

BŽP reformos socialinė dimensija

1. KOKIA YRA ES ŽUVININKYSTĖS SEKTORIAUS SOCIALINĖ DIMENSIJA?

2007 m. (naujausi turimi išsamūs duomenys) ES žuvininkystės sektoriuje (įskaitant žvejybą, akvakultūrą, perdirbimą ir kitiems segmentams skirtas pagalbines paslaugas) iš viso buvo beveik 355 000 visos darbo dienos darbo vietų. Žvejybos segmente buvo beveik 145 000 (46 proc.), perdirbimo – 137 000 (34 proc.), akvakultūros – 55 000 (16 proc.) darbo vietų. Pagalbinėms paslaugoms teko likę 4 proc. (18 000) darbo vietų. Pakrantės smulkiosios žvejybos laivynuose (trumpesniuose kaip 12 m laivuose, kuriuose naudojami pasyviosios žvejybos įrankiai) dirbo apie 40 proc. žvejybos sektoriaus darbuotojų, o šie laivynai sudarė apie 80 proc. visų ES žvejybos laivų.

Lyginant su visa ES ekonomika, ES žuvininkystės sektoriuje dirbantys žmonės sudarė mažiau kaip 0,2 proc. visų ES dirbančių žmonių. Tačiau kai kuriose valstybėse narėse (pvz., Graikijoje, 1,5 proc.) arba regionuose (pvz., Galisijoje, Ispanija, 3 proc.), arba pakrančių bendruomenėse (pvz., Kilibegse, Airija, 68 proc.) šis sektorius yra svarbus darbo vietų šaltinis. Užimtumo kitimo tendencijos yra neigiamos ir atitinka daugelio ES pagrindinių sektorių raidą: nuo 2002 m. užimtumas žvejybos segmente sumažėjo 31 proc., akvakultūros segmente – 16 proc. Perdirbimo segmente užimtumas sumažėjo tik 6,5 proc., nes ši pramonės šaka vis labiau priklauso nuo importo iš įvairių valstybių narių ir trečiųjų šalių.

2. KOKIŲ SOCIALINIŲ PROBLEMŲ KYLA ES ŽUVININKYSTĖS SEKTORIUJE?

Be jau minėto **užimtumo mažėjimo** (pirmiausia žvejybos sektoriuje), atlikus BŽP reformos poveikio vertinimą nustatyta, kad pagrindinė problema yra **mažas** žvejybos sektoriaus **patrauklumas**, ypač naujoms žvejų kartoms. Neseniai atliktas 24 pakrančių bendruomenių tyrimas rodo, kad laivynams vis sunkiau surinkti į įgulas tinkamos kvalifikacijos vietos gyventojus, todėl tenka ieškoti užsieniečių, o smulkiosios žvejybos laivyne – tęsti darbą net tiems žvejams, kuriems sukako teisės aktais nustatytas pensinis amžius.

Patrauklumo stoka – palyginti mažo darbo užmokesčio (palyginti su krante siūlomais darbais) ir sunkių darbo sąlygų bei saugos aspektų pasekmė. Be to, **daugelyje pakrančių rajonų mažėja nuo žuvininkystės sektoriaus priklausomų darbo vietų**, todėl kyla pavojus, kad kai kurios iš jų ateityje taps negyvybingos.

Taip pat reikia pasakyti, kad akvakultūros veiklą Europoje pastaraisiais metais ištiko sąstingis, todėl šioje srityje nesukurta Europos vidaus ir pakrančių rajonams taip reikalingų darbo vietų. Akvakultūros sektorius yra pajėgus sukurti daugiau patrauklių darbo vietų (vidutinis atlyginimas čia didesnis, darbo sąlygos – geresnės nei žvejybos sektoriuje), tačiau šios veiklos galimybės Europoje iki galo neišnaudotos.

3. KAS BUS, JEIGU BŽP NEBUS REFORMUOTA?

Per BŽP reformos poveikio vertinimą atliktas modeliavimas rodo, kad jeigu BŽP reforma nebūtų vykdoma, užimtumas žvejybos segmente ir toliau nuolatos mažėtų po 1–2 proc. per metus. Užimtumo kokybė, vertinant darbo užmokesčio ir saugos požiūriu, išliktų žema. Tokia raida itin neigiamai paveiktų labiausiai pažeidžiamų pakrančių bendruomenių gyvybingumą.

4. KOKIE BŽP REFORMOS SOCIALINIAI TIKSLAI?

Vienas iš pagrindinių BŽP tikslų yra socialinis tvarumas; BŽP reforma siekiama tokių vidutinio laikotarpio ir ilgalaikių socialinių tikslų:

- padaryti, kad užimtumo mažėjimo žuvininkystės sektoriuje, pirmiausia – žvejojimo segmente, procesas virstų užimtumo didėjimo procesu;
- padidinti žuvininkystės sektoriaus patrauklumą ir paversti jį labai kokybiškų darbo vietų šaltiniu;
- užtikrinti pakrančių bendruomenių gyvybingumą, skatinant ekonomikos augimą ir naujų darbo vietų kūrimą;
- palengvinti perėjimą prie tvarios žvejojimo;
- išlaisvinti Europos akvakultūros potencialą siekiant plėstis ir kurti naujas darbo vietas vidaus ir jūrų akvakultūros sektoriuose.

Visos naujosios BŽP priemonės turėtų padėti siekti šių tikslų, tačiau šiuo atžvilgiu pagrindinė naujosios BŽP priemonė yra naujasis Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas (EJRŽF). Palyginti su Europos žuvininkystės fondu (EŽF), įsteigiant EJRŽF iš esmės keičiamas požiūris į viešąjį žuvininkystės sektoriaus finansavimą, nes daugiausia dėmesio skiriama bendriems veiksams ir pakrančių rajonų gyvybingumui, o ne laivynų subsidijoms, iš kurių daugiausia naudos gauna laivų savininkai. Todėl EJRŽF siūlo panaikinti daugelį dabartinių laivynams taikomų priemonių ir verčiau atitinkamą lėšų dalį skirti laivynų ir akvakultūros ekonominiam gyvybingumui užtikrinti (inovacijoms, pridėtinei vertei ir rinkodarai) bei nuo žvejojimo priklausomų rajonų plėtrai skatinti ir jų veiklai įvairinti.

5. KAIP PADARYTI, KAD UŽIMTUMO MAŽĖJIMO PROCESAS ŽUVININKYSTĖS SEKTORIJE TAPTŲ UŽIMTUMO DIDĖJIMO PROCESU?

Norint užtikrinti socialinį tvarumą, pirmiausia būtina kuo greičiau užtikrinti aplinkosauginį tvarumą. Per BŽP reformos poveikio vertinimą atliktas modeliavimas rodo, kad pasiekus didžiausio galimo tausios žvejojimo laimikio lygius, bendras leidžiamas sužvejoti kiekis padidės; bendras padidėjimas iki 2020 m. bus ne mažesnis kaip 20 proc. **Esant tokiam dideliame prieaugiui gali būti sukurta naujų darbo vietų žvejojimo sektoriuje**; tai rodo faktas, kad, remiantis modeliavimo duomenimis, vienam laivui tenkantis užimtumas didės jau nuo 2017 m. Be to, tai atitinka valstybių patirtį, pvz., Naujosios Zelandijos, kurioje pradėjus taikyti valdymo priemones, kurios suteikė galimybę pereiti prie tvarios žvejojimo ir buvo labai panašios į siūlomą BŽP reformą, galiausiai padidėjo laimikis ir atitinkamai į laivynus buvo pritraukta daugiau kapitalo ir žmonių.

Tai taip pat atitinka pačios ES patirtį, nes 13 ES valstybių narių ištekčiai jau pasiekė didžiausio galimo tausios žvejojimo laimikio lygį, o kai kurios kitos valstybės narės pasiekės šį lygį per vienerius arba dvejus metus. Tai leido padidinti 2012 m. bendrą leidžiamą sužvejoti kiekį (pvz., silkų Keltų jūroje, menkių Airijos jūroje, jūrų velnių Pietvakarių Atlante, silkų Šiaurės jūroje ir t. t.). Būtent šis bendro leidžiamo sužvejoti kiekio didėjimas padeda išsaugoti užimtumą sektoriuje ir yra svarbus žvejų papildomų pajamų šaltinis. Pvz., dėl šio padidėjimo Keltų jūros silkų žvejai gali papildomai gauti 10 mln. EUR, Airijos jūros menkių – 13 mln. EUR, o Vakarų Atlanto jūrų velnių – 12 mln. EUR pajamų. Didžiausią padidėjimą pajus Šiaurės jūros silkų žvejai, nes tvaraus šio ištekliaus valdymo priemonėmis užtikrinus 2015 m. didžiausią galimą tausios žvejojimo laimikį, jų pajamos gali padvigubėti iki 212 mln. EUR.

Tačiau siekiant didžiausio galimo tausios žvejybos laimikio tikslo kyla viena problema – sunkus pereinamasis laikotarpis, kuriuo ES laivynuose, priklausomuose nuo išteklių, kurių žvejybos kvotos buvo viršytos, ir turinčiuose perteklinių pajėgumų (tai būdinga daugeliui ES išteklių), galima tikėtis trumpalaikio darbo vietų skaičiaus sumažėjimo. Iš naujojo EJŖŽF žvejams bus teikiama parama, padėsianti išgyventi pereinamąjį prie aplinkosauginio tvarumo laikotarpį. Tačiau pirmiau pateikti duomenys yra akivaizdus įrodymas, kad ekonominis atlygis už trumpalaikius sunkumus yra vertas pastangų, o didesnė ekonominė gerovė turės teigiamo poveikio visiems ES pakrančių rajonams.

Padidėjus laimikiui ir akvakultūros gamybai būtų sukurta **papildomų darbo vietų ir perdirbimo sektoriuje**. Susiję skaičiavimai rodo, kad perdirbimo sektoriuje bus sukurta ne mažiau kaip 4 500 papildomų darbo vietų, daugiausia – nuo žuvininkystės priklausomuose pakrančių rajonuose.

Pagal BŽP daugiau dėmesio skyrus akvakultūrai, šiame segmente taip pat turėtų būti sukurta papildomų darbo vietų, jeigu valstybės narės suteiks akvakultūrai tinkamą prioritetą nacionaliniu lygiu valdydamos galimus vidaus akvakultūros rajonus ir pakrančių rajonus. Be to, tikimasi, kad bus sukurta darbo vietų pagal dabartinę EŽF 4 kryptį, kuri jau pradeda duoti rezultatų ir duos jų iki 2015 m.

Taip pat reikia pasakyti, kad per EJŖŽF poveikio vertinimą, remiantis LEADER iniciatyva, kuria buvo pagrįstas 4 krypties modeliavimas, nustatyta, kad **daugiau dėmesio skyrus teritorinio vystymosi ramsčiui, iki 2022 m. pakrančių rajonuose – tiek jūrų, tiek kituose sektoriuose – būtų galima sukurti apie 12 500 papildomų darbo vietų.**

6. KAIP PADIDINTI ŽUVININKYSTĖS SEKTORIAUS PATRAUKLUMĄ?

Norint padidinti patrauklumą, ypač žvejybos sektoriaus, reikia imtis veiksmų, kuriais būtų siekiama, pirma, padidinti pajamas ir darbo užmokestį, ir, antra, pagerinti darbo sąlygas, mokymą ir saugą.

Pajamos ir darbo užmokestis taip pat padidėtų, jeigu būtų žvejojami tvarūs ištekliai: per BŽP reformos poveikio vertinimą atliktas modeliavimas rodo, kad **vidutinis darbo užmokestis įgyvendinus BŽP reformą būtų beveik dukart didesnis** nei tuo atveju, jeigu reforma nebūtų įgyvendinama.

EJŖŽF priemonės, kuriomis siekiama **sumažinti žvejybos sąnaudas arba padidinti pajamas:**

- priemonės, skirtos palengvinti perėjimą prie aplinkosaugos požiūriu tvarios BŽP: selektyviųjų žvejybos įrankių įsigijimas, investicijos į įrangą, leidžiančią saugoti išmestiną laimikį laive, investicijos į reikiamą uostų įrangą, skirtą iškrauti nepageidaujamą priegaudą, ir t. t.;
- parama prekybai ir verslo plėtrai, skirta padidinti pajamas aktyviau dalyvaujant savo produktų pardavimo ir rinkodaros procesuose; parama produktų kokybei užtikrinti, produktams ženklinti ir sertifikuoti, taip pat naujoms rinkoms plėtoti;
- geresnis rinkos organizavimas teikiant didesnę paramą gamintojų organizacijoms ir skatinant žuvininkystės organizacijų vykdomus bendrus projektus;
- dėmesys inovacijoms, skirtoms skatinti naujų idėjų bei produktų teikimą visoje vertės kūrimo grandinėje;
- parama naujai žvejų veiklai, kuri galėtų papildyti jų pajamas (dalyvavimas *NATURA 2000* valdymo, šiuokšnių rinkimo veikloje).

Be to, EJŖŽF yra svarbi **darbo sąlygų, mokymo ir saugos užtikrinimo** priemonė. Šiuo požiūriu EJŖŽF remia:

- saugos ir sveikatos gerinimo priemonės, įskaitant laivų denių modernizavimą ir asmeninių saugos priemonių naudojimą, taip prisidedant prie darbo sąlygų gerinimo;
- žvejų sutuoktiniams skirtas profesionalias konsultacijas ir mokymą, padėsiančius jiems dalyvauti šeimos žuvininkystės versle; ir
- profesinį mokymą, perkvalifikavimą ir mokymąsi visą gyvenimą.

Visomis šiomis priemonėmis turėtų būti gerokai padidintas darbo patrauklumas, ypač žvejybos sektoriaus. Tačiau valstybės narės turi suteikti šioms priemonėms prioritetą EJŖŽF veiklos programose. BŽP reformos priemonėmis valstybėms narėms suteikiama didelė veiksmų laisvė nustatant socialinius tikslus ir jų siekiant, tačiau būtina laikytis sąlygos, kad nacionaliniais prioritetais nebūtų ribojamos BŽP reformos galimybės trumpalaikėje perspektyvoje siekti aplinkosauginio tvarumo.

Norint toliau didinti sektoriaus patrauklumą, svarbu, kad valstybės narės skubiai ratifikuotų dvi svarbias su žvejais susijusias konvencijas, t. y. Tarptautinės darbo organizacijos Darbo žvejybos sektoriuje konvenciją (C 188) ir Tarptautinės jūrų organizacijos konvenciją dėl jūrininkų rengimo, atestavimo ir budėjimo normatyvų.

Komisija nedelsdama parems akvakultūros sektorių, kad šis įveiktų sąstingį, kuris šią ūkinės veiklos rūšį Europos Sąjungoje apėmęs pastaruosius 15 metų. Norėdamas tai padaryti, EJŖŽF siūlo išplėsti remtiną veiklos sritį, įtraukiant akvakultūros veiklą. Šiomis priemonėmis bus siekiama padidinti ūkių konkurencingumą ir gyvybingumą, be to, bus skiriama dėmesio įvaizdžio ir vartotojų požiūrio gerinimui, taip pat specialiam gamybos ir prekybos planavimui. Taip pat bus remiamos kitokios pajamų rūšys, skatinant didelės vertės produktų kūrimą, specializuotų rinkų vystymą, vidaus akvakultūrą, multitrofinę akvakultūrą ir t. t., taip pat geresnį aplinkosaugos, sveikatos ir gyvūnų gerovės normų laikymąsi. Be to, akvakultūros veiklos vykdytojai turėtų gauti paramos konsultacijų paslaugoms, susijusioms su verslo vystymu, perėjimu prie ekologinio valdymo bei ekologinės akvakultūros ir ekologiškų paslaugų teikimu.

Valstybės narės taip pat turėtų prisidėti prie ES akvakultūros vystymo supaprastindamos administravimą, užtikrindamos tinkamą vandenų ir plotų paskirstymą bei palengvindamos naujų dalyvių galimybes ateiti į šį sektorių. Jos taip pat turėtų imtis aktyvaus vaidmens ateityje taikant atvirą koordinavimo metodą, kuris gali būti veiksminga nacionalinės strategijos kūrimo priemonė.

7. KAIP UŽTIKRINTI ILGALAIKĮ PAKRANČIŲ BENDRUOMENIŲ GYVYBINGUMĄ?

EJŖŽF orientuotas į žmones, pirmiausia į smulkiąją žvejyba besiverčiančius žvejus, ir į pakrančių rajonus, priklausomus nuo žvejybos.

Dėmesys smulkiąją žvejyba besiverčiantiems žvejams užtikrinamas įtraukiant specialias priemones (pvz., verslo konsultacijų paslaugas), taikant intensyvesnę pagalbą ir lėšų paskirstymą susiejant su šių laivynų dalimi. Be EJŖŽF, pagal naująją BŽP bus palikti dabartiniai apribojimai patekti į 12 jūrmylių zonos vandenį ir esamos nuostatos dėl kontrolės, pvz., leidžianti nukrypti nuostata dėl laivų stebėjimo sistemos įrangos.

Kiek tai susiję su pakrančių bendruomenėmis, EJŖŽF veikla grindžiama sėkmingai įgyvendinama EŽF 4 kryptimi, numatant didesnes žuvininkystės rajonų tvarios veiklos finansavimo galimybes, galimą EJŖŽF derinimą su vietos finansavimo šaltiniais panaudojant ERPF ir EŽŪKPF bei didesnę finansavimą iš bendrųjų šaltinių.

Integruotos vietos plėtros strategijos pakrančių rajonams turėtų tapti naujų užimtumo galimybių rėmimo žuvininkystės ir kituose sektoriuose priemone. Šio ekonominės veiklos įvairinimo galimybės yra didelės ir apima darbo vietų kūrimą sparčiai augančiuose naujuose jūrų sektoriuose, pvz., žvejybos turizmo ir žuvininkystės kultūrinio paveldo komercinio panaudojimo. Kartu jomis galėtų būti remiamas žuvininkystės ir akvakultūros indėlio į vietos ekonomiką plėtimas jų vertės didinimo priemonėmis.

Be to, į EJRF veiklos sritį (pirmąkart) įtrauktas centralizuotai valdomas IJP ramstis. Jo įgyvendinimas padės iširti naujas ekonomikos augimo ir naujų darbo vietų kūrimo galimybes jūrų ekonomikos sektoriuje ir pakrančių regionuose.

Valstybės narės taip pat gali taikyti papildomas priemones remdamosi EŽF ir labiau laikydamosi 4 krypties, kad paspartintų daugelyje pakrančių rajonų jau pradėtą darbo vietų kūrimo procesą.

Be to, glaudesnis ES finansavimo koordinavimas remiantis bendra strategine programa, partnerystės susitarimais ir Bendrijos vadovaujama vietos plėtra suteikia naujas darbo vietų kūrimo nuo žuvininkystės priklausomuose rajonuose galimybes. Pvz., žvejų perkvalifikavimo ir naujų įgūdžių įgijimo tikslais gali būti naudojamas Europos socialinis fondas, o ERPF finansuojamais miestų atnaujinimo projektais gali būti tiesiogiai remiamos pakrančių bendruomenės.